

N:o 76.

Af herr **J. Mankell**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående afskaffande af mantalspenningarne.

Af många hyses den föreställningen, att de personliga skatterna utgöra »sekelgamla orättvisor», som härstamma från äldre tider och därför åtminstone för sig hafva häfdens vördnadsbjudande auktoritet. För så vidt jag kunnat utröna, torde detta likvisst blott vara fallet med de s. k. mantalspenningarne, under det de flesta öfriga räkna sitt upphof från tiden efter 1809 års statshvälfning.

Allmänt bekant torde numera vara, att *mantalspenningarne* härleda sig från den qvarntull, som pålades under Gustaf II Adolfs tid såsom naturaafgift af all säd, som fördes till qvarn för att malas, och hvilken förnämligast användes till krigskostnadernas bestridande, till dess den efter åtskilliga förändringar från år 1634 under namnet mantalspenningar åtogs såsom personlig afgift.

Dessa utgingo sedermera, enligt åtskilliga modifikationer fördelade, till år 1863, då deras belopp, på grund af 1859—1860 års Riksdags framställning, bestämdes lika öfver hela riket, nemligen till 40 öre per man och 20 öre per qvinna af en och hvar, som uppnått 18 års ålder.

Med rätta har man anmärkt, att mantalspenningarne, i deras egenkap af qvarntull, numera hafva så mycket mindre berättigande, som genom de senaste spannmålstullarne en ny qvarntull blifvit pålagd de för-

brukande, som många gånger öfverträffar den ursprungliga (se herr T. Zetterstrands motion n:o 21 vid 1895 års riksdag).

Den nuvarande *sjukvårdsafgiften* synes först vid 1818 års riksdag blifvit beviljad under namn af kurhusafgift och sedermera hafva utgått med olika belopp, till dess genom kongl. kungörelse af 1873 stadgades, att densamma under sistnämnda namn skulle upphöra samt att i dess ställe för den allmänna sjukvården inom hvarje län eller sjukvårdsdistrikt en personlig sjukvårdsafgift skulle utgå af en hvar, som erlade mantalspenningar, med ett belopp af högst 50 öre för hvarje skattskyldig af maskön samt med hälften för qvinna.

Den dernäst äldsta af de ännu bibehållna personliga skatterna synes vara *folkskoleafgiften*. Dess förhistoria är i korthet följande. Riksdagen 1809—1810, som i allmänhet följde rättvisa grunder vid bestämmandet af den då betydliga progressiva bevillningen, stadgade äfven, att en personlig sådan i bevillningsstadgans första artikel skulle upptagas, ehuru progressivt efter förmågan såsom s. k. *skyddsafgift* (för samhällets meddelade skydd till person och egendom). Denna vackra grundsats öfvergafs emellertid redan vid 1812 års riksdag, då i stället ett för alla lika belopp af 1 riksdaler specie — nu sannolikt motsvarande 8 kronor — och något mindre för ynglingar och qvinnor bestämdes. Enär detta belopp emellertid befans allt för tryckande för de obemedlade, nedsattes det under de följande årtiondena efter hand, hvaraf den relativa verkan likvisst i ej ringa mån förminskades, då äfven de öfriga artiklarna i bevillningsstadgan till beloppet nedsattes. Slutligen beslöts vid 1844 och 1845 års riksdag, att af skyddsafgiften blott ena hälften skulle ingå till statskassan, men den andra hälften under namn af *folkskoleafgift* användas till folkskoleväsendets utveckling. För samma ändamål hade dock enligt en kongl. stadga af den 18 juni 1842 äfven tillkommit en mindre personlig afgift, närmast till lärarens aflöning. Denna afgift synes dock, liksom den egentliga skyddsafgiften, vid 1883 riksdag hafva blifvit afskaffad, under det folkskoleafgiften qvarstått.

Närmast i ålder är den personliga *fattigvårdsafgift*, som tillkom på grund af kongl. förordningen den 25 maj 1847, men upphäfdes år 1883.

Yngst torde vara den personliga afgift till *presterskapets aflöning*, hvilken, så vidt jag kunnat finna, uppkom i sammanhang med ordnandet af denna fråga genom förordningen om konventionerna af den 11 juli 1862 o. s. v., om än för samma ändamål några mindre afgifter efter person eller matlag förut utgingo. Skatteregleringskomitén angifver, att

den i afseende på afgiftens historiska härledning saknade tillgång till materialier.

Dessutom hafva äfven åtskilliga mindre, efter person eller efter matlag utgående afgifter tid efter annan tillkommit, af hvilka likvisst flertalet afskaffats vid 1883 års riksdag.

Emellertid finner man häraf, att de flesta personliga afgifter blifvit införda under innevarande århundrade, till föga heder för statsmagternas rättskänsla och nationalekonomiska föreställningar. Om de möjligen i någon mån kunde försvaras under en tid, då man efter hand aflyftade skyddstullarne, för att i stället öfvergå till finanstillar och förbruknings-skatter, hafva de likväl numera, då man inslagit på en alldeles motsatt bana, alls intet historiskt berättigande.

Enligt meddelande af numera framlidne sekreteraren för skatte-regleringskomitén 1879—1882, herr J. Hellstenius, gestaltade sig de förändringar i afseende på de personliga skatternas sammanlagda storlek, som enligt beräkning efter förhållandet år 1878 inträdde genom besluten vid 1883 års riksdag, på följande sätt:

	Qvarstående.	Upphäfde.
Mantalspenningarne.....	699,147: 60	—
Sjukvårdsafgifter	856,383: 30	—
Till presterskapets aflöning.....	869,736: 95	—
Folkskoleafgift	653,129: 99	—
Skyddsafgift		699,147: 60
Landstingsskatt		22,414: 08
Till kyrkobyggnad.....		170,863: 96
Till kyrkobetjeningens aflöning		79,927: 98
Fattigvårdsafgift		773,779: 21
Öfriga personliga afgifter.....		279,847: 84
	<hr/>	
	Summa 3,078,397: 84	2,026,180: 67.

Sedan 1878 måste dock summan hafva ökats i mån af befolkningens tillväxt. Och dessutom uttaxeras, såsom bekant, årligen ett icke ringa belopp af personliga afgifter alldeles olagligt. De personliga skatternas sammanlagda storlek torde således numera kunna beräknas till inemot 3 $\frac{1}{2}$ millioner kronor. Af reservanter inom bevillningsutskottet vid 1895 års riksdag erinrades om, att hela bevillningen år 1894 för inkomst upp-

gick till 3,239,763 kr. och för fastighet till 2,135,252 kr. Enligt uppgift i herr O. H. Ströms i Andra Kammaren vid 1895 års riksdag väckta motion, n:o 25, utgöra mantalspenningarne för man och hustru 0,60 kr., den personliga sjukvårdsafgiften 0,75 kr., den personliga folkskoleafgiften 0,75 kr. samt den personliga eller matlagsafgiften till presterskapet i många församlingar 2 kr., i några ännu mera.

Här är således icke fråga om något ringa belopp, utan om en betydlig skattebörda. Att framhålla hvarje personlig skatt för sig såsom föga tryckande, måste följaktligen anses såsom i hög grad förvillande samt lika orimligt som att påstå, det hvilken summa som helst skulle vara obetydlig, därför att den kan delas i flera delar, af hvilka hvar och en för sig är liten.

Förkastligheten af de personliga skatterna förefaller så påtaglig, att den svårligen af någon rättänkande och förnuftig människa, med ringaste insigt i skatteväsendets beskaffenhet, borde kunna förnekas. En sådan skatteform står i rakt omvänt förhållande till skatteförmågan. Att den fattigaste för sin familj och sina tjenare skall betala samma belopp som millionären — för att ej tala om aktiebolag och banker, som äro alldeles befriade — synes orimligt. Också hafva de personliga skatterna i de flesta civiliserade länder blifvit afskaffade. Och det är blott med några få stater — år 1878 Ryssland, Sachsen och Frankrike — som Sverige delar den tvetydiga äran af deras bibehållande.

Detta erkändes äfven i princip af den stora skatteregleringskomitén, som helst skulle velat föreslå deras allmänna afskaffande. Men den lät förmå sig att blott delvis tillstyrka en sådan åtgärd af det då praktiska skälet, att det måhända skulle förefalla nog brådstörtadt att på en gång beröfva staten och kommunen en inkomst af 5 millioner, då så många andra skattelättnader samtidigt ifrågasattes. Vål hade under sådana omständigheter varit, om komitén, med fasthållande af principens rättighet, föreslagit en efter hand skeende afskrifning, liksom med grundskatterna och indelningsverket. Men den föredrog i stället att tillstyrka afskaffandet allenast af några bland de personliga afgifterna, nemligen folkskoleafgiften, skyddsafgiften och fattigvårdsafgiften, jemte ofvan angifna mindre, personella afgifter. Och till försvar för de öfrigas bibehållande anförde den grunder, hvilka väl för hvarje följdrigtigt tänkande människa måste betraktas såsom svepskäl, men hvilka dock sedermera af de personliga skatternas anhängare fått göra tjenst vid hvarje försök till deras afskaffande.

Må först skälen för mantalspenningarnes bibehållande tagas i beaktande. Komitén säger, att *en* lindrig personlig skatt till staten låter försvara sig såsom en påminnelse af de fördelar, samhällsordningen erbjuder; att såsom vilkor för skattebördornas möjligast rättvisa fördelning kräfvades en mångfald af skatter och således äfven de personliga afgifterna; att mantalspenningarne hafva gammal häfd och därför af flertalet skattdragande uppfattas såsom ett uttryck af det aktiva medborgarskapet; samt att de ligga till grund för löneöfverenskommelser och öfriga afgifter af flerehanda slag o. s. v.

Nu frågas, om dessa skäl kunna tillmätas ringaste giltighet? Påminnes icke hvarje medborgare om samhällsordningens fördelar genom en mängd andra skatter, och särdeles genom de öfriga för kommunala behof bibehållna personliga skatterna, som komitén låtsas glömma bort? Kan fordran på skattebördornas möjligast rättvisa fördelning någonsin berättiga bibehållandet af en orättvis skatteform? Erinras medborgaren icke genom värnplikten och skatteskyldigheten m. fl. åligganden mer än tillräckligt om sitt aktiva medborgarskap? Och kunna icke löneöfverenskommelserna, hvilka just gälla andra personliga afgifter, ändras genom särskilda beslut eller förordningar, om man *vill* afskaffa mantalspenningarne?

Alla dessa vederläggningar af komiténs skäl, som sedermera det oaktadt ihärdigt blifvit upprepade af afstyrkande statsutskott, hafva lika många gånger med öfvertygande kraft blifvit framhållna af de motionärer, som påyrkat afskaffandet samt särskildt vid 1895 års riksdag af herrar T. Zetterstrand och O. H. Ström (hvilkas motioner härmedelst åberopas), ehuru naturligtvis utan verkan på dem, som i denna angelägenhet inga skäl taga.

Hvad angår *sjukvårdsafgiften*, så framhöll skatteregleringskomitén, med sin en gång antagna inkonsequens, att *denna* personliga afgift hvarken var med någon verklig olägenhet förenad eller obillig, då den utgick för ett ändamål, hvars tillgodoseende måste ligga *alla* samhällsmedlemmar lika om hjertat, hvarjemte den gaf en vink om att afgiftens afskaffande måhända skulle påkalla en betänklig förhöjning af legosängsavgifterna, genom hvilken varning den vann många ytliga betraktare af saken. Med anledning häraf må frågas, om ej en mängd andra samhällsändamål i lika mån måste »ligga alla samhällsmedlemmar om hjertat» utan att därför påkalla en orättvis skatt, och om icke priset på legosängsavgifter skulle kunna bibehållas genom andra inkomsters anskaffande för samma

ändamål? Också intygade den ecklesiastikminister, som föredrog skatteregleringskomiténs betänkande och hvilken i stället ville bibehålla den personliga folkskoleafgiften, att af alla till kommunen utgående personliga skatter sjukvårdsafgiften lättast skulle kunna undvaras, i det att derigenom inflytande medel utan större svårighet kunde ersättas genom vanlig landstingsskatt. Må i afseende på denna fråga särskildt hänvisas till herr O. H. Ströms utredning i hans vid 1895 års riksdag väckta motion, n:o 26.

Emellertid hjälpte icke ecklesiastikministerns nyssnämnda försäkran, utan 1883 års Riksdag bibehöll både sjukvårdsafgiften och den *folkskoleafgift*, som låg nämnda minister mera om hjertat. De skäl, han härför anförde, äro emellertid minst sagdt lika egendomliga som skatteregleringskomiténs. Han försökte nemligen göra troligt, att det af skatteregleringskomitén påyrkade förbudet mot folkskoleafgiften visserligen utan fara skulle kunna medgifvas inom rikare kommuner, men deremot vore betänkligt inom de fattigare, emedan det erforderliga beloppet då skulle behöfva uttagas efter fyrkberäkningen, enär den kyrkliga kommunen ej egde anlita andra beskattningsformer än direkta. Detta vill med andra ord säga, att i en fattig kommun den orättvisare beskattningsformen skulle vara lättare att bära än den rättvisare. Förstå det, den som kan! Men frasen var tillfyllestgörande för dem, som ville öfvertygas, och resultatet blef, att folkskoleafgiften bibehölls. Se äfven i afseende på denna fråga herr Ströms nyssnämnda motion.

Ofvan nämnda skäl hafva sedermera med åtskilliga mindre modifikationer och tillägg, men alltid med samma framgång, blifvit anförda af de utskott och de kammarmajoriteters förespråkare, som ihärdigt afstyrkt eller förkastat de yrkanden i afseende på den ena eller den andra af de personliga skatternas afskaffande, hvilka sedan 1883 många gånger blifvit gjorda. Samma skäl befunnos äfven vid sistförflutna riksdag tillräckliga för att åstadkomma samma resultat, trots den kraftiga reservation, som då förspordes från en del af bevillningsutskottets ledamöter i afseende på sjukvårdsafgiften och till hvilken härmedelst hänvisas, och trots de starka minoriteter för deras upphörande, som i Andra Kammaren då yppades.

Hvad beträffar den personliga afgiften till *presterskapets aflöning*, så ansågs densamma äfven af skatteregleringskomitén bära bibehållas utan annan motivering, än att den, såsom ofvan nämnts, saknade material till frågans historiska utredning. Emellertid har för mig uppgifvits, att denna afgift grundar sig på den skrifvelse från 1859—1860 års riksdag, hvilken be-

gärde lönereglering af presterskapets inkomster, samt blifvit medgifven vid löneregleringarna i de särskilda orterna, hufvudsakligast såsom ersättning för förut utgående dagsverken af fastighet saknande personer. Då afgiftens upphörande sedermera icke från något håll, mig veterligen, inom riksdagen blifvit ifrågasatt, hafva några skäl för eller mot dess bibehållande eller afskaffande icke blifvit anförda, fastän den sannolikt för närvarande är den största af de personliga afgifterna och ej är mindre tryckande än de öfriga. I följd deraf har den hela tiden förekommit liksom incognito och sällan blifvit ens omnämnd vid uppräknandet af nämnda afgifter, hvarken inom riksdagen eller pressen, hvarigenom dess totalbelopp städe blifvit minskadt med öfver en fjerdedel samt därför förefallit mindre betydande, än eljest blifvit fallet.

Sålunda har man ständigt, riksdag från riksdag och utskott från utskott, kastat boll med de intetsägande skälen för de personliga skatternas bibehållande, hvaraf det ena skälet ofta eliminerat det andra, samt med vigtig och betänksam uppsyn upprepat invändningar mot afskaffandet, på hvilkas befogenhet man sjelf knappast kunnat tro. Men det enda verkliga och sanna skälet, nemligen fördelen för de bemedlade af den »råaste» och förkastligaste skatteformens bibehållande på de obemedlades bekostnad, det har man noga aktat sig att anföras, och det hafva knappast reformatörerna sjelfva vågat utsäga af fruktan att skaffa sig mäktiga ovänner.

I synnerhet har man litat på de obemedlades okunnighet i afseende på vårt skatteväsendes beskaffenhet och med förkärlek framhållit lämpligheten af en enda personlig skatts bibehållande såsom ett sätt att beteckna och göra äfven den fattige värdig af det för alla lika statsmedborgarskapets innehafvande. Men nu börja de obemedlade att blifva lika fullt medvetna af vårt skatteväsendes och särdeles de personliga skatternas skriande orättvisor som någonsin för trettio år sedan de oprivilegierade jordbrukarne i afseende på grundskatternas och indelningsverkets förkastlighet. Och om de än ej med samma eftertryck kunna göra sina önskingar gällande inom riksdagen, skola de icke upphöra att ropa på upphäfvande af en skatteform, som måste anses såsom en skamfläck för vårt samhälle, förrän dem skett rätt.

Mer än någonsin torde nu äfven tiden vara inne för de personliga skatternas fullständiga afskaffande. Något, om än otillfyllestgörande, skäl mot deras ersättande medelst inkomstskatt efter fyrk eller bevillning kunde möjligen de oprivilegierade jordbrukarne haft att anföras, så länge

de voro betungade med grundskatter och indelningsverk. Men sedan de nu blifvit befriade icke allenast från denna skatteform, utan äfven fått skyddstullar, hvilka derjemte kommit landets industriidkare till godo, finnes så mycket mindre skäl för de personliga skatternas bibehållande, som de obemedlade i vida högre mån än förut måste tryckas genom dessa skatters kvarstående, sedan de genom väsentligt höjda förbrukningsskatter nödgats ersätta statskassan de inkomster, som gått förlorade genom de sjelfegande jordbrukarnes och genom industriidkarnes skattelättnader.

Den enklaste och påtagligaste rättvisa måste således förestafva de personliga skatternas snara afskaffande. Härför synes äfven den nuvarande tidpunkten, då så betydliga öfverskott å statsinkomsterna förefinnas, böra anses vara särdeles gynsam. Visserligen kan man säga, att denna omständighet egentligen blott kan hafva omedelbar inverkan på möjligheten af mantalspenningarnes afskaffande, som ingå till statsverket. Men dervid måste likväl erinras, att för de obemedlade, som i främsta rummet tryckas af de personliga skatterna, svårigheten att bära de höjda förbrukningsskatter, som ingå till statsverket, måste minskas genom de för kommunala behof utgående personliga afgifternas afskaffande, hvilket således verkar såsom en skattelättnad med afseende på det totala skattebeloppet till både staten och kommunen.

Oberäknadt rättmätigheten, hafva äfven såsom praktiska skäl för meromnämnda skatters afskaffande blifvit anförda: att de ej tillföra staten eller kommunen några nämnvärda inkomster och ej sällan måste eftergifvas; att dessa inkomster ej oväsentligt minskas genom besväret och kostnaderna för afgifternas beräkning och uppbörd; att deras afskaffande skulle kunna medföra förenklad organisation af landsstaterna och de kamerala verken; samt att de delvis utgå med olika belopp i särskilda delar af riket, hvilket måste kännas så mycket obilligare, som de på somliga ställen bestämmas af de mest bemedlade på fyrktalsväldets grund (se med afseende härå herr T. Zetterstrands vid senaste riksdag i Andra Kammaren väckta motion, n:o 21).

Med anledning af hvad jag sålunda anført, skulle jag icke draga i betänkande att redan nu föreslå samtliga kvarstående personliga skatters omedelbara upphörande, om jag ej, fastän sedan dess halftannat årtionde förlupit, ville lemna erkännande åt den betänklighet, som då hindrade skatteregleringskomitén att på en gång brådstört afskaffa de då befintliga personliga afgifterna äfvensom göra rättvisa åt det enda skäl deremot, som med något slags fog skulle kunna anföras, nemligen att man-

talspenningarne ligga till grund för aflöningar och afgifter af flerehanda slag, hvilka således af dem äro beroende. Ehuru sistnämnda hinder, enligt min åsigt, med lätthet skulle kunna undanrödjas genom mindre förändringar i motsvarande föreskrifter angående de af dem berörda personliga afgifterna, vill jag dock medgifva, att detta bör ske i det sammanhang och i den ordning, som på grund af föregående utredning från Kongl. Maj:ts sida kan finnas lämpligast, hvarom sålunda anhållan hos Kongl. Majt genom skrifvelse torde böra framställas.

Hvad jag sålunda åsyftar, är följaktligen en snarast möjligt skeende *afskrifning* af de återstående personliga skatterna, nemligen mantalspenningarne, den personliga sjukvårdsafgiften, den personliga afgiften till presterskapets aflöning och den personliga folkskoleafgiften. Men som skrivelser härom sannolikt måste behandlas af olika utskott, ser jag mig nödsakad att i afseende på hvarje särskild skatt väcka en särskild motion.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, får jag föreslå,

att Riksdagen måtte besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan att snarast möjligt framlägga förslag till afskaffande af mantalspenningarne, på sätt kan finnas lämpligt efter föregående utredning af deras förhållande till öfriga personliga skatter.

Stockholm den 27 januari 1896.

J. Mankell.